Early Journal Content on JSTOR, Free to Anyone in the World

This article is one of nearly 500,000 scholarly works digitized and made freely available to everyone in the world by JSTOR.

Known as the Early Journal Content, this set of works include research articles, news, letters, and other writings published in more than 200 of the oldest leading academic journals. The works date from the mid-seventeenth to the early twentieth centuries.

We encourage people to read and share the Early Journal Content openly and to tell others that this resource exists. People may post this content online or redistribute in any way for non-commercial purposes.

Read more about Early Journal Content at http://about.jstor.org/participate-jstor/individuals/early-journal-content.

JSTOR is a digital library of academic journals, books, and primary source objects. JSTOR helps people discover, use, and build upon a wide range of content through a powerful research and teaching platform, and preserves this content for future generations. JSTOR is part of ITHAKA, a not-for-profit organization that also includes Ithaka S+R and Portico. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

EEN VERZAMELING

VAN

JAVAANSCHE SPREEKWOORDEN

EN

SPREEKWOORDELIJKE UITDRUKKINGEN.

In het jaar 1858 werd door mij het tweede deel van de Javaansche Zamenspraken uitgegeven. Die zamenspraken loopen voor het grootste gedeelte over Javaansche spreekwoorden en spreekwoordelijke uitdrukkingen, welke in drie afzonderlijke verzamelingen waren zamengebragt en naar het Javaansche alphabeth geordend volgens de eerste letter, waarmede elk spreekwoord begint. Rijke schatten liggen in die drie verzamelingen opgesloten, niet alleen voor de kennis van de Javaansche taal, maar ook vooral voor de kennis van den Javaan zelf, wiens zeden en gewoonten, wiens denkwijze in het algemeen daarbij aan het licht komen. De kennis van deze spreekwoorden en spreekwoordelijke uitdrukkingen verdient dus zich uit te breiden buiten den kleinen kring van de beoefenaren der Javaansche taal; daarom besloot ik degene, welke mij geschikt tot vertaling of omwerking in het Hollandsch schenen, er uit te nemen en, nadat zij in een Hollandsch kleed zouden zijn gestoken, daarvoor in dit tijdschrift een plaats te verzoeken. Bij de rangschikking heb ik natuurlijk een andere orde, dan de oorspronkelijke moeten volgen, want een regeling volgens het Javaansche alphabeth zou in het Hollandsch zelfs den schijn van orde verliezen. Het verkieslijkst scheen mij toe een verdeeling in het dierenrijk, plantenrijk, den mensch, zonder daarbij in te veel splitsingen te vervallen, zoodat bijv. onder de insecten ook de kruipende dieren maar zijn opgenomen; in elk geval is toch niet de verdeeling, maar de verklaring van die spreekwoorden de hoofdzaak. Daarbij heb ik mij bijna altijd bepaald tot hetgeen de heer Winter daarvan heeft opgegeven; van de

spreekwoorden, die hij niet heeft verklaard, zal men dat van mij wel niet verlangen, want van vele zal er, even als dit het geval is met de spreekwoorden in alle talen, wel geen verklaring kunnen gegeven worden. Een groot aantal spreekwoorden heb ik weggelaten; ten eerste die, welke ik in het Hollandsch niet kon weergeven wegens de taal of den inhoud, en ten tweede die, welke op processen, getuigen, boosdoeners en djaksa's betrekking hebben. De aan het einde van elk spreekwoord geplaatste cijfers wijzen de plaatsen aan, waar zij in het Javaansche boek kunnen worden teruggevonden; de O, die er onder staat, beteekent opmerking tot verklaring van hetgeen er opmerkenswaardig in voorkomt.

S. K.

DIERENRIJK.

VISSCHEN.

Een visch, die in een fuik is geraakt. Iemand, die op een gemakkelijke wijs door list gevangen is (I, 36).

Hoe onaangenaam het ook ruikt, als het maar visch is. Een lid van de familie, al is het nog zoo slecht, is altijd nog beter dan een vreemde (I, 373).

Hij kent niet de koppen van tràsi. Een man, die zich niet inlaat met de bezigheden van vrouwen; ook, een man, die geen laag werk verrigten wil (III, 43).

O. Tràsi is ingelegde zeevisch, die, fijn gestooten met sambal, als toespijs bij de rijst gegeten wordt. Het toebereiden van die toespijs is het werk van de vrouwen, dat hier wordt voorgesteld door die tràsi; wat echter die koppen beteekenen, blijkt niet.

Hij keert gĕrèh om. Één man vervult op twee plaatsen wachtdiensten: volgens anderen, twee menschen verrigten een werk, ieder op hun beurt, een dag (II, 245).

O. Gĕrèh is gedroogde zeevisch. Bij het droogen in de zon wordt de visch gekeerd, en dat keeren is hier het beeld voor een dubbel, of tweeledig, werk.

Aan een grooten paling wordt verkocht een kleine, of, *op een plek van groote palingen wordt verkocht een kleine.* Een plaats

van bekwame mannen wordt geroemd wegens haar bekwaamheid (I, 248; II, 59).

In zijn twisten gelijkt hij een geölieden paling. Iemand, op wiens woorden men niet rekenen kan, omdat hij ze dikwijls verandert en wijzigt (II, 282).

O. Wij zeggen ook, zonder de versterking van de olie, van zoo iemand, dat hij is zoo glad als een aal.

Hij zit een oetjĕng na en verliest een dĕlĕg. Een braaf man verrigt een slechte handeling en verliest daardoor zijn goeden naam; ook, iemand volbrengt een noodzakelijk werk, maar tegelijk ook iets onbeduidends, zoodat van het noodzakelijke niet veel komt (I, 51).

O. Een oetjĕng is een kleine, een dĕlĕg een groote riviervisch.

Een koetoek, die een kĕmiri draagt. Iemand, die heel mooi gekleed en opgesierd is, begaat alleen een gevaarlijken weg (II, 135).

O. Een koetoek is een groote riviervisch, die, op verschillende wijzen toebereid, gegeten wordt. Wanneer hij wordt gereed gemaakt als de toespijs, die bekend is onder den naam van pĕtjĕl, behoort er de kĕmiri (de noot, die tot de Javaansche kruiderijen behoort) noodzakelijk bij. Hij dus, die een koetoek vangt en te gelijk een kĕmiri vindt, is kant en klaar om pĕtjĕl te maken. Evenzoo is hij, die opgesierd alleen een gevaarlijken weg begaat, in alle opzigten gereed, om beroofd en uitgeplunderd te worden. Het verdient opmerking, dat een groot aantal spreekwoorden wijst op de groote onveiligheid van de openbare wegen op Java in vroegere tijden.

Een koetoek, die naar het spit loopt. Iemand, die zich moedwillig in groot gevaar stort (II, 136).

Visschers moeten niet wachten totdat hun water troebel is. Iemand, die op iets loert en juist daardoor getroffen wordt; voordat het algemeen bekend is, wordt het door iedereen vernomen (I, 253).

V O G E L S.

Hij maakt pĕtjĕl van een vliegenden vogel. Iemand, die heel bekwaam is; ook, iemand, die heel sterk is (I, 304).

Hij worde onder den arm gedragen als koopwaar; hij worde

gevoederd als een vogel. Iemand, die goed behandeld en verzorgd moet worden (III, 230). Dit spreekwoord wordt ook in tweeën gesplitst gebruikt, *hij wordt onder den arm gedragen als koopwaar* (II, 178) en *hij wordt gevoederd als een vogel* (II, 188); het eerste heeft den zin van iemand, die verzorgd wordt, het andere van iemand, om wien men zich bekommert en dien men voedsel verschaft.

O. Het onder den arm dragen van koopwaar wordt gebruikt als het beeld voor groote zorg, omdat de Javanen, die met koopwaar rondloopen, de koopgoederen niet in eigendom bezitten, maar van kooplieden tot verkoop hebben gekregen; zij moeten dus groote zorg voor die goederen hebben. — Het woord *djoedjoe*, dat in dit spreekwoord vertaald is door *voeder*, beteekent eigenlijk *een beest het voedsel in den bek stoppen;* daardoor wordt het hier gebruikte beeld van zorg nog versterkt.

Een vogel, die niet zit op zijn plaats en die een uiterlijk heeft, dat het zijne niet is. Al wat geheimzinnig is en slechte gedachten opwekt (III, 416).

O. Dit spreekwoord wordt toegepast, wanneer santri's (priester-leerlingen), gemengd onder het publiek, in een amfioenkit zitten; ook, wanneer een man zich in vrouwekleederen heeft gestoken. Het spreekwoord zou ontleend zijn aan het geval, dat het wijfje van een kwartel (*poejoeh*), die nooit op boomen zit en gewoonlijk fijn gespikkeld is, eens in geboomte zou hebben gezeten en geheel wit zou zijn geweest.

Een vogel, die verzot is op den knip. Iemand, die ongelukken ondervindt door zijn begeerlijkheid (III, 381).

O. De hier bedoelde vogel wordt verlokt door het geluid van een anderen vogel, die in den knip zit.

Hij loopt hard als een vogel, die zijn nest bouwt. Iemand, die iets bij kleine beetjes meêneemt (III, 519).

Een vogelenantwoord, ook, *een koekoekenantwoord.* De goedkeuring van veel menschen, die allen een vraag bevestigend beantwoorden (I, 209).

Hij pikt op en gaat aan het wegvliegen. Gasten, die weggaan, zoodra het eten op is (I, 75).

Eijeren uit hetzelfde nest. Leden van dezelfde familie (I, 205).

Een ei, dat tusschen twee steenen zit. Een zwak mensch, die tegenover sterken staat en door beiden bestreden wordt (I, 204).

Hij heeft den ronden vorm van een ei, ook, *van een kogel.*

Iemand, die zóó hard loopt, dat hij zoo rond als een ei, ook, als een kogel, schijnt (II, 256 en 257).

Hij rekent op de eijeren van de bont gevederde kip. Iemand, die zorgt voor iets, dat niet zeker is (I, 57).

O. Dit spreekwoord wordt gebruikt van iemand, die vertrouwt op beloften. Wat hier de bonte vederen (blòròk) beduiden, blijkt niet.

Een ongeschonden kip. Al hetgeen, waaraan volstrekt niets ontbreekt (III, 341).

O. Eigenlijk zou dit spreekwoord eerst volledig zijn, als men zeide: een ongeschonden kippevel. Het beeld is dan ontleend aan de dunheid van dat vel, waardoor het ligt geschonden is.

Een tròndòl-kip, die wordt losgelaten in een rijstpot; ook, *een tròndòl-kip, die men vrij laat rondloopen in een rijstschuur.* Een arm man, aan wien wordt opgedragen om iets te bewaren; ook, een booswicht, die bekend gemaakt wordt met de bewaarplaats van goederen (I, 269; II, 286).

O. Een tròndòl-kip is een kip, die geen veeren, maar alleen pennen op de staart en vleugels heeft.

Een tròndòl kip, die geplukt wordt. Een arm man, van wien uit kwaadsprekendheid verhaald wordt, dat hem al zijn goederen zijn ontnomen (II, 285).

Hij wordt behandeld als een witte kip, die niet geofferd wordt. Een bekwaam man, die door de menschen niet anders bezocht wordt, dan wanneer zij hem noodig hebben voor het een of ander (II, 190).

O. Witte kippen worden niet anders gezocht, dan voor bepaalde offers; welke die offers echter zijn, wordt niet gezegd.

Een haan, waarop stellig gewed zal worden. Een moedig en knap man (II, 377).

O. Bij de hanegevechten trekt men partij voor den een of anderen haan, die, naar men denkt, de overwinning zal behalen.

Hij kruipt er door heen als een boschhaan. Iemand, die door een woud gaat, niet langs het gebaande pad, maar overal doorheen (I, 79).

Hij trapt op kippedrek en laat geen indruksel na. Iemand, die bovenmatig zwak is (II, 335).

Een eendvogel, die aan het spit is gestoken, komt uit zijn eigen er af. Iemand, die door eigen toedoen gelukkig wordt (I, 43).

Een eendvogel, die wordt onderwezen in het zwemmen.

Iemand, die onderrigt krijgt in hetgeen hij al lang kent en gedaan heeft (I, 384).

Een eendvogel, die een taling bestrijdt. Een knap man, die een ander knap man bestrijdt, maar eindelijk de overhand behoudt (I, 385).

Een vastgebonden paauw. Iemand, die zijn kennis ten toon spreidt (III, 424).

Een musch met een trom tot staart; ook, *een musch met den hemel tot staart;* ook, *een klein rijstdiefje met een paauwenstaart.* Al wat in den beginne klein is, maar op het eind groot wordt; ook, al wat vooraf klein schijnt, maar later uitgebreid wordt bevonden (I, 46; II, 42 en 281).

Beendertjes van kleine rijstdiefjes. Zwakke menschen; ook, tengere menschen (I, 377).

Rijstdiefjes uit dezelfde kooi. Menschen van dezelfde zin en wil (II, 375).

Stilstaande Martijntjes. Menschen, die op reis zijn, maar hun reis niet geregeld voortzetten en ieder oogenblik stilstaan (II, 306).

Een tjotjak slikt een ĕlo op. Al wat onmogelijk is (I, 92).

O. Een tjotjak is een kleine vogel met blaauwe veeren; een ĕlo is de naam van een vrucht. Het spreekwoord wordt gebruikt, wanneer iemand iets wil verrigten, dat hij niet uitvoeren kan.

Een kontoel wordt genoemd een dandang, en omgekeerd, *een dandang wordt genoemd een kontoel.* Een goed man wordt als slecht genoemd; en omgekeerd, een slecht man wordt als goed genoemd (I, 110 en 271).

O. De kontoel is de witte ooijevaar, de dandang is de zwarte kraai; aan de witte en zwarte kleuren zijn de beelden van goed en slecht ontleend.

Hij gelijkt naar een dorstende kraai. Iemand, die verlangt naar slechte zaken (II, 5).

O. Het krassen van een kraai wordt voor een slecht voorteeken gehouden.

Het opspringen van een kraai. Dikwijls verhuizen (II, 253).

Een steenarend, die springt. Iemand, die doof en blind is (I, 375).

Een pĕtjroek, die past op vischnetten. Iemand, die krijgt in bewaring hetgeen, waarvan hij veel houdt (II, 280).

O. De pĕtjroek is een vischetende vogel. Het spreekwoord

wordt gebruikt bijv. van opiumschuivers, die opium te bewaren krijgen.

INSECTEN.

Hij vangt muggen, ook *wind, met netten.* Iemand, die een groote mate van voorzigtigheid en behoedzaamheid ten toon spreidt (I, 11 en 12).

Hij slaat muggen met de vlakke hand. Een knecht, die onbeduidende bezigheden verrigt (II, 109).

Een tamme vlieg. Iemand, die niet trouw is en die, al ontvangt hij veel weldaden, zijn weldoener laat zitten (I, 101).

Hij gedraagt zich als een groene vlieg. Iemand, die gemeene dingen doet (I, 413).

Zwermen van honigbijen. Troepen van radelooze menschen, die door elk berigt worden medegesleept (I, 389).

Zij vliegen als de bòni-bijen. Menschen, die onophoudelijk heen en weer gaan (III, 522).

O. Er worden verschillende soorten van bijen genoemd: tawon dowan, tawon toetoer, tawon kĕmit, tawon goeng.

Een bij, die een bloem beoogt. Een man, die naar een vrouw kruipt, om gemeenschap met haar te hebben (III, 505).

Een bij, die zijn ligchaam vormt. Een man, die zich in tegenwoordigheid van een vrouw schoon voordoet (III, 506).

Een mier, die naar suiker gaat. Iemand, die begeerig is om zich goederen te verwerven, of om met rijken om te gaan (I, 235).

Als er maar suiker is, dan zijn er veel mieren. Zoo er maar rijke menschen zijn, dan komen er velen tot hen (I, 217).

Een mier, die reikhalst naar honig. Iemand, die door zijn verlangen naar rijkdommen ongelukkig wordt (III, 499).

O. Een mier, die naar honig reikhalst, stort er zich dikwijls in en sterft daarvan.

Een mier, die olifanten laat vechten. Een gering persoon, die voorname personen tot den strijd tegen andere voorname personen aanzet (I, 236).

Een soeloeng, die gaat in het vuur, ook *in het licht.* Iemand, die zich moedwillig in het ongeluk stort (I, 231). Vergel. III, 500.

O. De soeloeng is een soort van laron (vliegende witte mier), die zich 's avonds vertoont en in het licht vliegt, waardoor hij

omkomt. De vliegende witte mieren, die zich 's ochtends vertoonen, dragen meer den naam van laron.

De tĕkèk, die sterft door zijn geluid. Iemand, die zich door zijn eigen woorden ongelukken op den hals haalt (I, 188).

O. De tĕkèk is een soort van groote hagedis, Jeko genaamd, naar het geluid, dat hij doet hooren.

Hij doet de pogingen van een tjĕlarat. Iemand, die, voordat hij iets onderneemt, met groote zorg beproeft of het moeijelijk of gemakkelijk is (II, 46).

O. De tjĕlarat is een soort van vliegende hagedis met een halskwabbe, die met groote zorgvuldigheid de takken onderzoekt, waarop zij wil gaan zitten of gaan hangen.

Hij gedraagt zich als een miereneter en veinst dood te zijn. Een slecht mensch, die zich als braaf voordoet, en die veinst een gesprek niet te merken, terwijl hij inderdaad er naar luistert (I, 78).

De roodachtige duizendbeen, die zijn eigen staart grijpt in zijn kronkelingen. Iemand, die in zijn slechte voornemens niet slaagt en zich daardoor zelfs ongelukken berokkent (I, 255).

Een mijt, die een gat vindt. Iemand, die streeft naar rijkdommen en het middel vindt, om ze te krijgen (I, 383).

Een ratjak ophitsen, ook, *een krĕmi opwekken.* Een boos gemoed aanzetten (II, 69; III, 567).

O. Ratjak en krĕmi zijn huidwurmpjes, die groote jeukte veroorzaken.

Een kikvorsch, die een olifant opslikt. Al wat onmogelijk is (II, 150).

Een opengetornde kippevloo. Een gering persoon, die naar groote zaken streeft (II, 364).

Een kreeft, die zijn schaar verloren heeft, en die zijn hol opsiert. Een zwak persoon, die zijn woning nog in orde houdt, zoodat niemand de hand slaat aan zijn woning (II, 311).

Een tĕngoe, die zijn broetoe opeet. Iemand, die zelf steelt hetgeen hem in bewaring is gegeven (III, 256).

O. Een tĕngoe is een klein rood insekt; broetoe is de plaats, waar bij gevogelte de staart zit. Die broetoe wordt gebezigd als het beeld van het in bewaring genomene, omdat hij onder de veeren verborgen zit. De tĕngoe heeft geen broetoe; dus is dit slechts een manier van spreken.

Een vlindertje zonder oogen. Iemand, die niet weet hoe zich te gedragen in stad en dorp, zoodat hij nergens thuis is (II, 121).

Een paar van mimi en mintoena. Menschen, die zeer eensgezind met elkander zijn (II, 261).

O. Mimi is de zoogenoemde Moluksche krab; mintoena is zijn wijfje.

Een ontmoeting van voelhorens. Vrienden in de verte, die elkander slechts boden of brieven zenden (II, 294).

Een kawoek, die zich zelf niet kent. Een gering persoon, die zich gedraagt als een voornaam heer (III, 192).

O. Kawoek is een soort leguaan (salirå), die elkander in vorm gelijk zijn, doch alleen door strepen verschillen.

Het steekt een kawoek. Elke handeling, die ten laatste den dader zelf kwetst (III, 292).

O. Dit spreekwoord steunt op een woordspeling: de kawoek is een soort van salirå, maar dat woord salirå beteekent ook *ligchaam, zich zelf.*

Hij moge worden opgetild als een aardworm. Dit wordt gezegd van menschen, die lang in een dienst blijven, al worden zij weggejaagd (II, 172).

Hij is beducht voor een oerang. Iemand, die iets maar eventjes vasthoudt uit vrees of afkeer daarvan (II, 248).

O. Een oerang is een soort van kleine kreeft, die men ongaarne vasthoudt uit vrees van geknepen te worden.

Een krekel, die een oorpeuter ruikt. Iemand, die driftig van aard is en daarenboven nog wordt opgezet (III, 399).

O. De Javanen houden veel van gevechten van krekels (djangkrik), die zij vóór het gevecht aanzetten door den kop zachtjes te strijken met de bloemen van zeker gras, zamengebonden aan een dunnen steel van bamboe.

Hij stapt den oorpeuter over. Iemand, die geen woorden of handelingen noodig heeft, om hem aan te zetten (III, 364).

O. Dit spreekwoord is wederom ontleend aan den krekel (djangkrik), die zóó gaarne zijn vijand aanvalt, dat hij daartoe niet behoeft te worden aangezet door den oorpeuter.

Hij keert zich om als een gangsir. Iemand, die in een werk niet meêdoet (III, 465).

O. De gangsir is een soort van grooten krekel, die zich in den grond ophoudt en daartoe een gat graaft. Het omkeeren van de gangsir wil hier zeggen het ophouden met zijn gat te graven.

Zij gelijken walang gamboeh. Getrouwde lieden, waarvan de vrouw grooter en ouder is, dan de man (I, 345).

O, Bij de walang gamboeh, een soort van sprinkhanen, is het wijfje grooter dan het mannetje.

De walang kètjèk geven geluid. Een gezegde van landbouwers, om te kennen te geven, dat het nog tijd is voor de ontginning van de gagavelden, zoolang dat soort van sprinkhanen nog piept (II, 124).

Vrij bewegende walangs sangit, die karbouwen op de ruggen hebben. Menschen, die niet diefachtig schijnen, maar het inderdaad wel zijn; ook, menschen die gedwee schijnen, maar wild zijn (III, 354).

Menschen, die sprinkhanen vangen en ze in een blaasroer doen. Menschen, die werken, maar niets afmaken (I, 297).

O. De sprinkhanen, die in een blaasroer zijn gedaan, gaan voor de vangers verloren; dit dient tot beeld voor het niet afwerken.

Lange slangen. Langgerekte zaken (I, 38).

Een slang, die naar den stok, ook *naar de twijg, loopt.* Iemand, die zich zelf in moeijelijkheden of ongelukken brengt (I, 39).

Hij speelt met een giftige slang. Iemand, die moedwillig een gevaarlijk werk onderneemt (II, 187).

VIERVOETIGE DIEREN.

Hij is in een tijgerval geraakt. Iemand, die door list bedrogen is (II, 146).

Hoe wreed een tijger ook is, hij zal zijn jongen niet opeten. Hoe woest een mensch ook is, hij zal zich niet vergrijpen aan zijn kinderen (I, 240).

Een verscholene, die een tijger vindt. Iemand, die voornemens is onbekend te blijven, wordt door een ouden vriend herkend (I, 242).

Hij raakt den tijger zelf telkens aan met de punt van den stok. Iemand, die den toorn van een ander opwekt; ook, een voornaam persoon, die zich stilhoudt, nadat hij door scherts vertoornd is (I, 435).

Een tandelooze tijger. Een voornaam persoon, die oud is geworden (II, 328).

O. Even als een tandelooze tijger nog schrik veroorzaakt, zoo houdt de oude ambtenaar nog ontzag onder de menschen.

Hij houdt een tijger bij den staart. Iemand, die op de woorden van een booswicht vertrouwt, of zijn handelingen navolgt (III, 98).

Hij heeft een tijger tot buurman. Iemand, die tracht het ongeluk van zijn land te veroorzaken (III, 252).

Een tijger, die woedt zonder oorzaak. Iemand, die ten gevolge van krankzinnigheid woedend is geworden (III, 319).

Hij heeft een hoofddeksel van tijgerleer op. Iemand, die zich verschuilt achter een hoofdambtenaar (I, 150).

Hij gedraagt zich als een gevleugelde olifant: bij verbastering, *als een sterke olifant.* Iemand, die zich tot alles in staat rekent en tegen geen moeijelijkheden opziet (I, 71).

O. Deze verbastering is daardoor ontstaan, dat de beide woorden op elkander gelijken: vleugels beteekent *ĕlar*, sterk *kĕlar.*

Een olifant, die hinderpalen vertrapt. Iemand, die verbodsbepalingen maakt, welke door hem zelf overtreden worden (I, 365).

Een sĕtan, die een olifant berijdt. Iemand, die praalt en pocht en daarmeê zijn genoegen beoogt (II, 223).

Een olifant, die zich verschuilt onder lang gras. Een veinsaard, die uitwendig iets anders schijnt, dan hij inwendig is, maar dat toch gemerkt wordt (III, 488).

Een olifant, die naar een wantilan gaat. Iemand, die zich moedwillig in het ongeluk stort (III, 489).

O. De wantilan is de paal, waaraan een olifant is vastgemaakt.

Verwoestende olifanten en wilde stieren. Menschen, die ongeregeldheden veroorzaken (III, 487).

Hij punt de horens van een wilden stier. Iemand, die een voornaam persoon lastert, om hem te vertoornen (I, 410).

Hij laat de horens van wilde stieren vechten. Van dat spreekwoord worden twee beteekenissen gegeven; de eerste is gelijk het voorgaande, de tweede is, voorname personen tegen elkander laten vechten (II, 415; III, 563).

Hij verzorgt een dooden wilden stier. Iemand, die voorname, doch oude personen tot ambtenaren benoemt (II, 315).

Hij bevindt zich vóór een vuil wild varken. Iemand, die digt bij een slechte handeling is (II, 425).

Hij ontmoet een wilde kat. Iemand, die een vijand heeft, of die een ander belaagt, en die, zoodra hij hem ontmoet, op hem losgaat (I, 80).

O. Iemand, die een wilde kat ontmoet, doodt haar terstond, omdat het een schadelijk dier voor het gevogelte is.

Hij jaagt een civetkat weg en krijgt een wilde kat. Iemand, die een slechte zaak verwerpt, en iets, dat veel erger is, in de plaats daarvan krijgt (II, 48).

O. Een civetkat en een wilde kat worden beide voor schadelijke dieren gehouden, maar de civetkat is wegens haar muskus meer waard dan de wilde kat.

De vriendschapsbetuigingen van een aap; ook, *hij behandelt een aap vriendelijk.* Iemand, die zich de genegenheid tracht te verwerven van iemand, die dikwijls slechte daden verrigt heeft: ongetwijfeld wordt hij ook bedorven (I, 106; II, 408).

O. Een aap eindigt met dengeen, die hem streelt, te bijten.

Apen uit hetzelfde ranggon. Leden van een familie, die allen slecht zijn (II, 169).

O. Ranggon is een hutje, dat op een boom of op hooge bamboezen in rijstvelden tot wachtplaats wordt opgerigt; zulk een hutje, niet op een boom of op palen, heet goeboeg.

Zij loopen als loetoengs. Menschen, die met de groote hoop meêloopen, niet wetende waarom en waarheen (II, 366).

O. Loetoeng is de naam van een zwarte, langharige aap.

Hij loopt alleen, even als een konijn. Iemand, die ongeroepen komt (II, 318).

Hij gedraagt zich als een kĕntoes. Iemand, die zeer veel praalt en pocht (I, 154).

Een viervoetig dier, dat zoo groot is als een kat, en veel gelijkt op een wilden stier (bantèng) en een trotsche houding heeft. Dit dier zal wel niet anders dan in de verbeelding van de Javanen bestaan.

Hij gedraagt zich als een kĕntoes, maar kent niets. Iemand, die veel pocht, maar toch niets kan ten uitvoer brengen (II, 156).

Een karbouw, die zuigt aan een kalf. Een oud mensch, die vraagt onderrigt aan een jongeling; ook, een vader of moeder aan hun kind (I, 160).

Een karbouw, die bezwaard is door zijn horens. Iemand, die kinderen en kindskinderen heeft en zich bezwaard gevoelt met hun onderhoud (I, 161; II, 163).

Een karbouw, die er om loopt om in het juk te worden gespannen. Iemand, die solliciteert om werk (I, 163).

Een karbouw, die over den dwarspaal springt. Een ambte-

naar of djaksa, die de aangelegenheden van zijn familie en vrienden krachtdadig verdedigt (I, 164).

Een karbouw, die naar den stal terugkeert. Iets, dat al lang weg was en terugkomt; ook, iemand, die lang van huis was en thuis komt (I, 169).

Een karbouw, die zijn juk verbreekt. Iemand, die een begonnen werk niet ten einde brengt (II, 166).

Een witte karbouw, die sterft in een sétrå. Een braaf of bekwaam man, die tot aan zijn dood toe niets meer verlangt (II, 168).

O. Sétrå is een begraafplaats van de aanhangers van Boedå, waarin hun ligchamen neergelegd, niet begraven worden.

De scheiding van karbouwen. Getrouwde lieden, die gescheiden zijn, maar niet voor goed (II, 288).

Hij is naast, ook *vóór, een morsige karbouw.* Iemand, die komt digt bij een vertoornde, of bij krakeelenden, en daarin betrokken wordt (I, 213; II, 426).

Hij wordt beschouwd als een karbouw met lange horens. Iemand, die als slagtoffer wordt beschouwd (II, 179).

O. Een karbouw met lange horens (kĕbo ranggah) wordt geslagt en dient tot offer (sidekah).

Hij vindt een kalf. Iemand, die vindt wat ergens afgevallen is (II, 82).

O. Dit spreekwoord wordt veel gebruikt door kinderen, die spelen tjirak, d. i. een spel met kĕmiri, die in een gat in den grond worden geworpen.

Een volgzaam kalf. Iemand, die met anderen meêdoet, of hen navolgt, zonder te weten waarom en zonder doel (II, 367).

Een radeloos kalf. Iemand, die blind en doof is en zich niet weet te gedragen (II, 368).

Een paard, waarop een zijdė van het dak gevallen is. Iemand, die vroeger ongelukken of moeijelijkheden ondervonden heeft, maar nog onbevreesd is (I, 278).

Hij verheugt zich, alsof hij op een gezadeld paard zat. Iemand, die zich verheugt zonder eenige bekommering in het gemoed (I, 388).

Hij woont op paarden. Een rebel, die zelden in huis, maar altijd heen en weder trekt (III, 82).

Een veulen, dat in het zaturdagsch tournooispel meedoet. Iemand, die meegesleept wordt in een werk, dat hij niet kent, of waartoe hij niet verpligt is (I, 376).

O. In vroegere tijden kwam de Soesoehoenan op zaturdag uit zijn paleis en dan stonden vele ambtelooze onderdanen rondom de omheinde waringins. Daarop volgde een spiegelgevecht te paard met lansen, hetwelk wij een tournooispel kunnen noemen en in het Javaansch naar den dag genoemd wordt sĕton, voor sĕpton, van sĕptoe, zaturdag.

Een geit, die over een katjang-veld wordt losgelaten. Iemand, die gebrek heeft aan verschillende zaken, welke hem worden aangewezen; ook, een opgesloten slechte vrouw wordt bij het publiek bekend en vindt de middelen, om slechte dingen te doen; ook, iemand die begeerig is naar goederen, en daarmede zijn voordeel doet, zoodra zij hem zijn toevertrouwd (I, 250).

O. Katjang is de bekende peulvrucht, waarvan zeer veel soorten zijn.

Hij jaagt, ook *zit*, *een reebok na.* Iemand, die iets najaagt, waarvan hij niet weet waar het is; ook, iemand, die moeite aanwendt, om iets te zoeken, dat hij toch niet denkt te krijgen (II, 44 en 75).

Hij doet de sprongen van een reebok. Iemand, die ongeregeld werkt aan hetgeen hij te doen heeft (II, 272).

Jong loof wordt afgebroken en de reebok komt terug. Elke zaak, die eens verminderd is en nog weer wordt verminderd (III, 366).

Een hond, die vecht om een been. Iemand, die twist over een weinig beduidende zaak; ook, menschen, die met elkander twisten over onbeduidende woorden (I, 35).

Een hond, die klimt op een hoop takken. Iemand, die trouwt de vrouw, welke vroeger getrouwd was met zijn broeder, of de vrouw, die vroeger zijn zwagerin was (II, 31).

O. Dit spreekwoord wordt alleen toegepast, zoolang die broeder of die vrouw leven, omdat het slechts tot zoolang tot de onbehoorlijkheden wordt gerekend.

Als kat en hond. Menschen, die met elkander in vijandschap leven (II, 152).

Een jonge hond, die klimt op een balé. Een gering persoon, die tot ambtenaar wordt verheven (II, 125).

O. Balé is een bamboezen lig- of zitplaats, die het voornaamste gedeelte van het huisraad bij de Javanen uitmaakt: ook, een zitplaats, die maar bij plegtige gelegenheden wordt gebruikt, bijv. een paviljoen, galerij.

Hij is bij schurftige jonge honden. Iemand, die bij slechte menschen is en met hen omgaat (II, 213).

Hij is kieskeurig om een kleinigheid te eten en hij bindt een jongen hond vast. Iemand, die zich uitwendig voordoet als zuiver, maar inwendig gemeen is (III, 74).

O. Dit spreekwoord is ontleend aan den Islam, waarin degenen, die streng volgens de voorschriften leven, zeer naauwkeurig moeten letten op de reinheid van hetgeen zij eten, en waarin de hond als een groote onreinheid wordt beschouwd.

Hij is te veel een rooverhoofdman en een jonge hond. Iemand, die te veel streken heeft: ook, iemand, die te lastig is door de veranderlijkheid van zijn begeerten (III, 174).

Een muis, die in zijn gat sterft. Iemand, die wegens het groot aantal van zijn vijanden tot aan zijn dood toe niet durft uitgaan; ook, een booswicht, over wien veel gesproken werd, doch die eindelijk in zijn huis den dood vindt (II, 195).

Laten zij voltallig komen, tot aan de roode muis toe. Dit is een gezegde van pogchers, om zich zelf te vergrooten en de vijanden te verkleinen (III, 171).

O. De roode muis wordt hier gebruikt als het beeld voor klein kind; het spreekwoord wil dus zeggen, laten zij maar komen zelfs met hun kleine kinderen. In een andere uitdrukking zeggen wij: "met man en muis."

Een muizen-koopman. Een koopman, die onophoudelijk schade lijdt, meer thuis blijft dan uitgaat uit gebrek aan koopwaren. Volgens anderen beteekent deze uitdrukking een koopman, die pand neemt; die voordeel tracht te behalen zonder uit te gaan (III, 507).

PLANTENRIJK.

BOOMEN.

Djati, ook *een kokosboom, die overal bekropen is met loejoeng.* Menschen, bij wie verspieders van den vijand gekomen zijn; ook, goede menschen, die door slechten bezocht worden (I, 280, 362).

O. Djati is de Indische eik; loejoeng is de naam van een struik.

De stammen van djarak planten zich voort, de stammen van djati sterven. Menschen van geringe afkomst worden voorname

personen; die van voorname afkomst krijgen geen eer of ambt (II, 206).

O. Djarak is de naam van een oliehoudend struikgewas, de Palma Christi, en dient hier tot beeld voor menschen van geringe afkomst, in tegenstelling met de djati, die dient als beeld voor menschen van voorname afkomst.

Zijn djarak is verloren gegaan, maar de nijd is er uit overgebleven. Iemand, wiens vermogen weg is en die nu nog het slechte er van over heeft (III, 73).

O. Djarak is niet alleen de naam van den boom, maar ook van zijn vruchten. In de dorpen worden de pitten van die vruchten gebruikt, om te tellen, en aldus heeft dat woord djarak de beteekenis gekregen van berekenen, *tellen* en, zooals wij hier zouden zeggen, *in tel zijn.*

De insnijding van een arèn. Elk werk, dat met behoedzaamheid moet worden verrigt. Het spreekwoord wordt ook in de dèsa's gebruikt bij de jagt op reebokken, herten, die gevat worden op de onderhoorigheid van een ander, waarvan de helft aan den eigenaar van den grond gegeven wordt (II, 130).

O. Arèn is de palmboom, waarin insnijdingen worden gemaakt, om er het sap uit te doen loopen; uit dat sap wordt suiker gemaakt. De verklaring van de eerste beteekenis van dit spreekwoord wordt aldus gegeven; degeen, die de insnijding onvoorzigtig doet, krijgt het jeukerig sap van de vrucht op de handen.

Arèn-vezels bij vuur. Een man, die digt bij een vrouw is, en die eindelijk op elkander verliefd worden (I, 28).

Hij houdt arèn-vezels tusschen de vingers, of, *hij maakt touw van arèn-vezels aan den kant van den weg.* Ligtgeloovige menschen (III, 546).

O. Met dit spreekwoord worden de menschen bedoeld, die iets verlangen of bezig zijn met eenig werk, en geloof hechten aan al wat de verschillende menschen opgeven, en alle aanmerkingen opvolgen, zoodat ten laatste de zaak slecht uitkomt. Evenzoo is het als menschen, die aan den kant van den weg touw maken van arèn-vezels, alle aanmerkingen van de voorbijgangers omtrent de lengte van het touw opvolgen: het touw zal nooit goed worden.

Een bidplaats met waringins. Iemand, die strekt tot oord van toevlugt of tot bescherming (III, 339).

O. Waringin is de naam van de ficus indica, die dikwijls als heilig wordt beschouwd en die ongeschonden moet blijven.

Hij gelijkt een verrotten pisang-stam. Iemand, die in- en uitwendig slecht is (I, 68).

O. De pisang is de naam van den banaanboom.

Een pisang, die uitbot met tjindé; ook, *een jonge kokosboom, die limar tot vrucht krijgt.* Al wat buitengewoon vreemd is (I, 364; II, 97).

O. Tjindé en limar zijn beide gebloemde zijden stoffen.

Hij gaat over een vonder van een pisang-stam en steunt op een rijststamper. Ook wordt dit spreekwoord in tweeën gesplitst en elk lid, in bijna denzelfden zin als het geheele spreekwoord, gebruikt. Iemand, die uitgegleden is door het bedrijf van een ander en daardoor een ongeluk krijgt; ook, iemand, die den raad van een onbekwamen vriend volgt en daardoor in moeijelijkheden komt (II, 417; I, 406, 293).

Een vonder van een pisang-stam. Een vertrouweling in gesprekken of beloften, die het geschonken vertrouwen niet beantwoordt (II, 32).

Zij vallen om als pisangboomen; ook, *zij vallen om als bamboezen heggen.* Menschen, die achter een voorganger bidden, zonder het gebed en de formulieren te kennen, en die maar hetzelfde doen als de gemeente, staan, wanneer zij staat, knielen, wanneer zij knielt (II, 117; III, 150).

O. Zoodra de vruchten van den pisangboom geplukt zijn, wordt de stam geveld. Het onmiddellijk volgen van het een op het ander dient tot beeld voor de in dit spreekwoord bedoelde navolging. Het mohammedaansche gebed bestaat uit een bepaald aantal (tot een geheel of stel vereenigde) ligchaamsbewegingen, welke door den voorganger worden voorgedaan en door de leden van de gemeente onmiddellijk worden nagevolgd. Zulk een voorganger draagt in het Javaansch den Arabischen naam van *imaam,* die letterlijk voorganger beteekent, en de leden van de gemeente dragen bij de Javaanen ook den Arabischen naam van *mamoem,* die den voorgegane beteekent.

Hij vertrouwt op een pisang-touw. Iemand, die vertrouwen stelt op iemand, die geen vertrouwen verdient (II, 398).

Een heining van gedroogde pisang-bladeren. Iemand, op wien men geen vertrouwen kan stellen (II, 293).

Hij zoekt schaduw onder awar-awar, of volgens sommigen, *onder wawar.* Iemand, die dient bij een ambteloos heer, volgens sommigen, bij een steeds te duchten heer (I, 391).

O. Awar-awar is de naam van klein geboomte, dat geen scha-

duw geeft; wawar is de naam van den boom, de wilde doerèn, waarbij degeen, die er onder zit, steeds te vreezen heeft voor de afvallende vruchten.

Een pandan, die een pandoga heeft. Een voorname vrouw, die zwanger is (II, 276).

O. Pandoga is de naam van de vrucht van de pandan; pandan is de naam van een soort van aloë of wilde ananas, die langs de wegen staat en tot omheining dient.

Een dadap, die begroeid is met tjangkring. Een besluit, dat eens genomen is, maar door kwaadaardige woorden verijdeld wordt (I, 273).

O. Dadap is de naam van een bladrijken boom, die tot schaduwboom, vooral in de koffijtuinen, gebruikt wordt; tjangkring is de naam van gemeen wild hout.

Schuddingen van den tamarindeboom. Al wat onregelmatig is, nu eens veel, dan weer weinig (III, 148).

O. Als voorbeeld van dit spreekwoord wordt genoemd een regenbui, en als reden daarvoor, dat er bij het schudden van den tamarindeboom, nu eens veel, dan weer weinig vruchten afvallen.

Het wordt beschouwd als slecht hout. Een werk, dat beschouwd wordt als ongelukkig te zullen zijn, of dat gehaat is (II, 177).

Hij wordt beschouwd als een boomstam. Iemand, om wien men zich niet bekreunt (I, 176).

Hij gelijkt een uitbottenden boomstam. Een zoon, kleinzoon of broeder, die zijn vader, grootvader of broeder in zijn ambt opvolgt (III, 120).

Een boomstam, die bedekt is met bladeren. Iemand, die kwaad spreekt van een ander, zonder te weten dat zijn naastbestaanden er bij tegenwoordig zijn (I, 208).

Hij schudt groene takken. Iemand, die de menschen zonder reden overlast aandoet; volgens anderen, iemand die vrouwen van anderen bemint (II, 429).

Alsof hij randoe-bladeren bij zich had; ook, *hij houdt zich stil en heeft randoe-bladeren bij zich.* Iemand, die glad in zijn spreken is. Het tweede spreekwoord bedoelt hetzelfde als het eerste, maar bovendien nog iemand, die zich voor het oog stil houdt, maar die iets slechts in zijn schild voert (II, 155, 324).

O. Randoe is de naam van den katoenboom, waarvan de

bladeren glad en glibberig worden, als zij in de hand gewreven zijn.

Het ritselt zonder door den wind bewogen te zijn. Iemand, die spreekt en, meenende dat hij wordt tegengesproken, zijn woorden met een eed bevestigt (I, 156).

Een afgevallen blad, dat door den wind wordt bewogen. Iemand, die een zwervend leven leidt en van wien men niet weet, waar hij schuilt (I, 138).

Ten langen laatste krijgt hij den aard van een blad. Bedienden, die ten laatste niet meer gebruikt kunnen worden (II, 262).

O. Een blad is bruikbaar, als het pas geplukt is, voor een schotel of om iets in te wikkelen; later wordt het weggeworpen, omdat het onbruikbaar is.

Hij heeft een mimang tot kĕndit en is familie van de Goden. Iemand, die ongelukken ontkomt (I, 111).

O. De mimang is de wortel van een waringin, die van onderen opschiet. De Javanen gelooven, dat hij, die op weg over dien wortel stapt, verbijsterd wordt en den weg niet meer weet; en verder gelooven zij, dat de vrouw, die dezen wortel als een band om het lijf draagt (kĕndit), duurzaam gelukkig is.

Hij kookt rĕmpĕlas in klappermelk op, ook, *hij maakt pĕtjĕl met een rijststamper.* Iemand van een stijfhoofdig karakter (III, 486, 369).

O. Rĕmpĕlas is de naam van een boomblad, dat alleen dient om meubels glad te wrijven.

VRUCHTEN.

Een ĕmpòl, die doorgekapt is. Elk werk, dat gemakkelijk is om uit te voeren (I, 47).

O. Ĕmpòl is het vleesige gedeelte van een jonge kokosnoot.

Zooveel als neusvuil en zooveel als ĕmpòl. Iemand, die buitengewoon gierig is; als hij iets geeft, is het zooveel als neusvuil; als hij iets vraagt, wil hij zooveel als een ĕmpòl krijgen (II, 290).

Een jonge kokosnoot, die overwonnen wordt door een zeer oude. Al wat door iets, dat voortreffelijker is, overwonnen wordt. Sommigen passen dit spreekwoord toe op huwelijken, waarbij eerst de zoon en later de vader getrouwd zijn (II, 111).

Hij heeft een bril van een kokosdop op den neus. Iemand, die niet ziet hetgeen duidelijk te zien is, en meent toch het gezien te hebben (I, 191; II, 199).

O. Bijv. Iemand houdt geel koper voor goud, of glas voor juweel.

Hij roert in een kokosdop vuil door elkander; ook, *hij spreidt vuil in een kokosdop uit.* Iemand, die de slechte dingen van zijn eigen familie openbaart (II, 321, 404 en I, 411).

Hij laat zich leiden door een kokosdop. Iemand, die al gemeene dingen heeft gedaan; volgens anderen, iemand, die verlegen is met de een of andere handeling (III, 236).

O. Voor de eerste verklaring wordt het voorbeeld gegeven van een bedelaar, omdat hij zulk een kokosdop in de hand houdt, als hij rondgaat bedelen. Voor de tweede verklaring wordt aangevoerd, dat zulk een kokosdop moeijelijk kan worden aangepakt, omdat er geen handvat aan is, en aldus verlegenheid veroorzaakt.

Een kokosdop met deksel, waarin honig is. Een gemeen, maar knap man (I, 387).

Een komkommer, die doorboord is. Al wat zonder werk of moeite kan verrigt worden (I, 94, vergel. I, 47).

Een komkommer, die een vijand is van een doerèn. Een zwak mensch, die een sterke bestrijdt; ook, een klein persoon, die is in strijd met een groote (I, 95).

Hij heeft kinderen aangenomen als komkommers. Iemand, die onmeedoogend is jegens zijn aangenomen kinderen (II, 1).

O. Bijv. een man of vrouw neemt een kind aan en, als het meerderjarig is geworden, wordt het tot echtgenoot of tot uitoefening van den bijslaap genomen.

Een kleine en kromme komkommer, die bestemd is tot toegift. Iemand, die niet wordt meegerekend, of tot aanvulsel dient (II, 202).

Hij doet een worp met zijn vruchten. Iemand, die een ander belaagt door middel van een persoon, behoorende tot de familie van den belaagde (I, 287).

Hij kent geen verschil tusschen een kĕntang en een kimpoel. Iemand, die geen raad of de toedragt van zaken kent (II, 13).

O. Kĕntang is de aardappel; kimpoel is de naam van een kleine ronde aardvrucht.

Hij verbrijzelt een leege kĕmiri. Iemand, die een nuttelooze poging onderneemt (II, 64).

Hij vecht om een leege kĕmiri. Iemand, die twist over iets, dat al verloren is gegaan, of dat geen nut heeft (II, 411).

Hij is niet zoo schoon als een katĕwĕl. Iemand, die niet uitsteekt boven het algemeen en niets verwonderlijks heeft (III, 29).

O. Katĕwèl is een onrijpe nangka, die nog jong en klein is.

Hij maakt het zuur als de tjĕmpaloek. Iemand, die gesprekken verzint en daarmee de menschen vertoornt; ook, iemand, die de tevredenheid van de menschen vernietigt (I, 291).

O. Tjĕmpaloek is de naam van de jonge vrucht van de tamarinde.

De tjĕtĕtĕt, die krijgt vruchten van den koedoe. Elke zaak, die vreemd is, of die een ongewonen uitslag heeft (III, 140).

O. De tjĕtĕtèt en de koedoe zijn gewassen, waarvan de eerste eetbare, en de laatste waarschijnlijk niet eetbare vruchten geeft.

In handen gehoudene dorens van aardvruchten. Iemand, die niet beschermd of bestuurd kan worden (II, 116).

O. Het is moeijelijk de stekels van aardvruchten in de handen te houden.

Een korte poos ranti drukken. Elk gemakkelijk werk (II, 228).

O. Ranti is de naam van een kleine vrucht, die een bitteren smaak heeft.

Iemand, op wien een berg van benzoin instort. Iemand, dien een groot geluk overkomt; ook, een gering persoon, bij wien een groot heer als gast komt (II, 151).

Het is leeg en zonder vruchten. Iemand, die zijn beloften niet houdt (I, 158).

Góndang kasih; volkomen luidt dit spreekwoord *lo góndang en gondang kasih.* Al wat uitwendig of in soort verschilt (III, 474).

O. Lo is de naam van een vrucht, die rood van kleur is; de gondang kasih is groen. Als voorbeelden voor het gebruik van dit spreekwoord worden genoemd: iemand heeft tweelingen, waarvan het eene kind donker (tjĕmĕng) en het andere blond (boelé) is; ook een Chinees, die met een Javaansche vrouw leeft.

PLANTEN.

Hij stopt late rijst in den grond; ook, *alsof hij late rijst plantte.* Iemand, die weldoet aan een ander, van wien men

eerst later weer iets goeds verwacht; ook, van wien men slechts gist, dat hij later eerst weer goed doen zal (I, 300; II, 39).

O. Late en vroege rijst is een vertaling van de Javaansche uitdrukkingen pari djĕro, Ng., pantoen lĕbĕt Kr. (padi dalem in het Maleisch) en pari géndjah, d. i. rijst, die diep, of die boven op in den grond is gestopt.

Een jufvrouw, die gelijk is aan uitbottende rijststoppels, welke door niemand afgesneden worden. Een onbevallig meisje, dat door niemand bemind of getrouwd wordt (II, 378).

O. Rijststoppels, die weer uitbotten, geven gewoonlijk leege aren; daarom worden zij door niemand afgesneden.

Zij eten zamen gekookte rijst en groenten. Menschen, die hetzelfde werk of bedrijf uitoefenen (II, 207).

Zij laten na gekookte rijst en groenten te eten. Menschen, die bezig zijn met een werk, doch er meê ophouden, voordat het af is (II, 208).

O. Voor het eten van gekookte rijst en groenten is er in het Javaansch één woord, namelijk kòkòh, hetgeen gebruikt wordt voor het beeld van werk in het algemeen.

Gekookte rijst voor aanaarding. Al wat zonder nut is (II, 220).

O. Gekookte rijst, die tot aanaarding dient, is zeker niets waard.

De gekookte rijst gaat heen. Iemand, die te laat aan zijn werk gaat, zoodat hij bijna niets afdoet en dus de belooning mist (II, 221).

O. De gekookte rijst, de voornaamste levensbehoefte, is hier het beeld voor de belooning.

Hij ruikt niet naar gekookte rijst en groenten; ook, *hij ruikt niet naar een rijstlepel en naar een scheplepel.* Een vreemd persoon, die niets op zijn familie gelijkt; volgens anderen, familieleden, die niet met elkander in vrede kunnen leven (III, 46 en 45).

Hij ruikt, dat het gekookte rijst is. Iemand, die, al is hij slecht, zich goed gedraagt jegens leden van zijn familie (I, 348).

Gekookte rijst, die niet vergolden wordt. Iemand, die iets geeft zonder nut, bijv. hij geeft iets aan iemand, die het heeft (I, 221).

Zij koken rijst, bij wijze van adang en bij wijze van liwĕt. Menschen, die met elkander wedijveren om een voordeel te

behalen, waarbij de eerste veel en de laatste weinig krijgt; ook, een volstrekt noodzakelijke handeling, die verbonden wordt met een verdienstelijke handeling (II, 29).

O. Adang geschiedt, wanneer de rijst, gedaan in een koekoesan (een van bamboe gevlochten mand, die den vorm heeft van een suikerbrood), aldus gekookt wordt in een dandang (een koperen ketel of aarden pot); liwĕt geschiedt, wanneer de rijst, zonder koekoesan, gekookt wordt in een kĕndil (een kleine ronde pot). Adang wordt hier gebruikt als beeld voor het groote voordeel en voor de volstrekt noodzakelijke handeling; liwĕt voor het kleine voordeel en voor de verdienstelijke handeling. Het verdient opmerking, dat hier met de volstrekt noodzakelijke en verdienstelijke handeling bepaald bedoeld zijn de prĕloe en soenat-handelingen van den Islam.

Hij kookt de rijst halfgaar en kookt ze dan op nieuw. Iemand, die niet weet wat te doen wegens de moeijelijkheden, welke hij ondervindt: ook, iemand, die toornig is en nu eens dit, dan dat zijn toorn doet ondervinden (I, 394).

Zamengepakt als kĕnoel. Stijfhoofdige menschen, die zich niet stooren aan hetgeen hun wordt voorgehouden (I, 283).

O. Kĕnoel is het bovenste van rijst, die op de wijze van liwĕt is gekookt.

Hij zakt zeer, evenals op de wijze van liwĕt gekookte rijst. Iemand, die niet tot grootheid komen kan, of die verkregene grootheid verliest (III, 419).

O. Bij het koken van rijst op de wijze van liwĕt zakt zij zeer.

Het borrelt op als tadjin. Iemand, die schuw of bevreesd wordt (II, 355).

O. Tadjin is het water, waarin de rijst bij wijze van liwĕt gekookt wordt; wanneer dat water kookt, wordt het weggegoten, en dat is hier het beeld.

Hij gelijkt uitgestrooide rijstkorrels in den bolster. Iemand, die rondzwerft en geen vast verblijf heeft (III, 494).

O. Uitgestrooide rijstkorrels in den bolster (gabah) worden door den wind overal heen geslingerd.

Een rijstsnijder, die de schoven in den steek laat. Iemand, die een werk verrigt, waarvan hij voordeel zal trekken, doch midden in het werk houdt hij op, zoodat hij dat voordeel niet krijgt (II, 173).

O. De rijstsnijder, die te midden van den oogst weggaat, verliest zijn regt op snijloon (bawòn).

Hij koopt onontbolsterde rijst en daarna ontbolsterde. Iemand, die radeloos (bingoeng) is (I, 427).

Het is niet zijn ontbolsterde rijst, die verkocht wordt. Iemand, die begint mee te spreken, maar zich vergist in het onderwerp van het gesprek (II, 185).

De uitgestorte ontbolsterde rijst keert zelden naar de maat terug. Al wat eens van zijn plaats is gekomen, keert zelden tot zijn vorigen toestand terug (II, 384).

Een afgeslotene, die opklimt in de rijstschuur. Een bijwijf, dat tot echte vrouw wordt genomen; ook, een vrouw, die rijst snijdt, wordt tot echtgenoot genomen door dengeen, die haar rijst laat snijden (II, 129).

O. Een afgeslotene beteekent hier een bijwijf van een voornaam persoon, omdat zulk een vrouw afgesloten van de overige leeft. Rijstsnijders worden zóó genoemd, omdat zij huis en erf hebben, waarin zij leven, hetwelk als afsluiting wordt beschouwd.

Zij verdragen een rijstschuur. Menschen, die in groot getal een werk verrigten (III, 66).

Een rijststamper als stut. Iemand, op wien vertrouwen wordt gesteld, doch die aan dat vertrouwen niet beantwoordt (II, 105; Vrgl. I, 293).

O. De hier bedoelde rijststamper is niet vastgezet.

Zij stampen met een rijststamper. Twee menschen, die ieder op hun beurt een werk verrigten (II, 108).

Suikerriet van denzelfden stoel. Leden van dezelfde familie (I, 207).

Dieven, die gelijken suikerriet van denzelfden stoel. Vele leden van dezelfde familie, die dieven zijn (I, 327).

Hij kiest suikerriet uit. Iemand, die een slechte zaak afwijst, maar er een nog slechter voor in de plaats krijgt (I, 320).

O. Iemand, die wormstekig riet afwijst en daarvoor ander regt riet kiest, weet niet, of het misschien van binnen ook niet wormstekig is.

Hij prijst het zoete van de suiker. Iemand, die den rijkdom van een rijke of de bekwaamheid van een knap man prijst (I, 414).

Aaneengesloten suiker. Iemand, die niet afgescheiden van zijn vrouw, kinderen, familie en vrienden leven kan (II, 118).

O. Zulk iemand wordt beschouwd als de aansluiting van twee losse koekjes suiker te overtreffen. De suiker wordt verkocht in koekjes, die aan de eene zijde vlak en aan de andere zijde bol zijn, en aldus op elkander passen.

Hij steekt het zoete van de suiker in den mond. Iemand, aan wien iets is toevertrouwd of in bewaring gegeven, dat moeijelijk is terug te krijgen, omdat het de eigendom is van den bewaarnemer (II, 432; vgl. I, 259).

Eén geheel is suiker en zoet. Al wat onafscheidelijk van elkander is (II, 259).

Een djaksa met bamboe van denzelfden stoel. Een djaksa, die zijn eigen familie en vrienden tot onderhoorigen heeft (I, 279).

Hij sleept een bamboe, ook, *bamboe met dorens*, ook, *een kokosblad, bij de punt.* Een gemakkelijk werk, dat moeijelijk gemaakt wordt; ook, iemand, die een regtszaak heeft, in den beginne met een persoon en later met vele van zijn medepligtigen (I, 285; II, 60; III, 402).

O. Bamboe (pring) en bamboe met dorens (òri) worden, als zij omgehakt zijn, van beneden voortgesleept; indien zij bij de punt worden voortgesleept, dan gaan de uitspruitsels verkeerd zitten en veroorzaken moeijelijkheden, zoodat zij moeijelijk voortgesleept worden.

Hij graaft bamboe, die in den grond zit, op. Iemand, die een vergeten zaak openbaart of er over spreekt (III, 28).

O. Bamboe, die in den grond zit, is de wortel van bamboe.

Het rollen van een holle bamboe. Een arme, die de schaamte niet kan bedekken; ook, een vrouw, die trouwt zonder iets ten huwelijk te brengen (I, 361).

Hij wil de kampernoelje, maar hij wil den stok niet. Iemand, die begeert goederen of voordeelen zonder de daaraan verbonden moeijelijkheden te willen ondervinden (I, 24).

Kampernoelje, gegroeid op een rots. Elke vreemde zaak (I, 284).

Hij trapt op de punten van dorens. Een onhandige knecht, die alles verkeerd doet, zoodat hij onophoudelijk bevreesd is (I, 6).

Hij maakt dorens puntig. Iemand, die een knorrig mensch ophitst (I, 409).

Hij gelijkt een doren in zijn twisten. Iemand, die scherp is in zijn taal of hatelijk in zijn woorden (II, 283).

Hij stuit op een dorenheg. Iemand, die moeijelijkheden ondervindt (II, 149).

Een katèpan, die langs een berg opklimt; ook, *een toendjoeng, die op een rots groeit.* Al wat onmogelijk is (I, 129; I, 186 en II, 194).

O. De katépan is een plant met zeer kleine en zeer puntige bladen, die op een steen groeit; de toendjoeng is een waterplant.

Simbar, die zich legt op rotsen. Iemand, die een valsche aanklagt doet en valsche getuigen bijbrengt (I, 238).

O. Simbar is een klein gewas, dat alleen langs boomen opklimt.

Katjang, die zijn staak verlaat. Een braaf mensch, die slecht wordt; ook, de zoon van een slecht mensch, die braaf wordt (I. 116).

Indien er katjang in zijn drek is, dan haalt hij ze er uit. Iemand, die zeer schraapziek en gierig is en daardoor tot slechte zaken komt (II, 193).

De staak, die de plant verslindt. Iemand, aan wien iets tot bewaking is opgedragen, bederft ten laatste hetgeen hij bewaken moet (I, 270).

Een dom mensch behoort tĕki te eten. Een dom mensch moet niet rijst, maar gras eten (I, 102).

O. Tĕki is een soort lang gras.

Hij moge worden gras, dat men niet uit den grond wil trekken. Een vervloeking, waarmee bedoeld wordt, dat niemand zulk een vervloekte zal willen aanspreken (II, 182).

Hij zet kangkoeng in den grond. Iemand, die steeds meer en meer voor zijn goed vraagt, als hij het wil verkoopen (III, 138).

O. Kangkoeng is een kruipgewas, dat zich spoedig overal heen verspreidt, en daarom hier tot beeld dient.

Het verandert van sĕlågå. Het valt anders, of, verkeerd, uit (II, 230).

O. Sĕlågå is het buitenste bedeksel van een bloem.

Hij is blijkbaar een mandje tjăpåkå-bloemen. Iemand, die bij het algemeen bemind is (I, 125).

Hem wordt gadoeng gegeven. Iemand, die afgezet wordt (I, 179).

O. Gadoeng is ook de naam van een aardvrucht, die een dronkenmakende kracht heeft. Katjoeboeng is de naam van een distel, waarvan het zaad een dronkenmakende kracht heeft. Van beide woorden beteekenen de werkwoorden afzetten, berooven, omdat de Javaansche roovers hun slachtoffers eerst daarvan ingaven en ze daarna beroofden.

Vele begietingen van bajĕm. De gebeden van veel menschen voor één man, waarvan sommige misschien verhoord worden (I, 215).

O. Bajĕm is de naam van een tuingewas, dat veel overeenkomt met spinazie.

Hij spuit met den mond anijs naar verschillende kanten. Dit spreekwoord is gelijk aan het onmiddellijk voorafgaande; bovendien wordt het ook toegepast op een rijk, dat geen ander rijk onder zich heeft (I, 237).

Of de nilå òf de tòm. Volkomen gebruikt, luidt dit spreekwoord: *ik weet niet wie de slechtste is de nilå of de tòm.* Iemand, die een ander durft beschimpen of kwaad van hem spreken, terwijl hij zelf slecht is (II, 43).

O. Tom is de indigo-plant; nilå de indigo.

De wendingen van de loemboe. Iemand, die zich met andere menschen vereenigt en hun handelingen navolgt; ook, iemand, die voor zich zelf niet besluiten kan, maar altijd de slingeringen van de menigte volgt (II, 61).

O. Loemboe is de naam van een plant met breede bladen, die tot het bereiden van sajor gebruikt worden. Die bladen worden door den wind of het water overal heen geslingerd en daarvoor zijn ze hier het beeld.

Hij spreekt, als iemand die groenten mist. Iemand, die onbehoorlijke woorden spreekt en alles zegt wat hem in den mond komt (II, 94).

O. Dit spreekwoord wordt in het Javaansch de uitdrukking *hij spreekt* niet gebruikt, maar *hij klokt* of *borrelt*, een spreekwijze, die ontleend is aan het water, dat uit een kruik of kleine kan gegoten wordt. Voor het heil van een Javaansch kind worden offers gebragt, waarbij de bantjakan gevoegd worden. Deze bantjakan zijn lekkernijen, bestaande uit gekookte rijst en groenten, welke bij de offeranden voor een kind van vijf dagen worden gevoegd en in een zeef of mand aan de kinderen worden gegeven, die kinderliedjes zingen en herhaaldelijk schreeuwen, na het opeten van die lekkernijen. Het kind, waarvoor dit niet is gedaan, is blootgesteld aan veel gevaren en ongelukken. De offers en die bantjakan zijn hier voorgesteld door *groenten.*

Hij heeft zijn lĕmpoejang nog niet verloren. Iemand, die wordt gelijk gesteld met een klein kind (II, 175).

O. Lĕmpoejang is de naam van een plant. De hier bedoelde bestaat uit bladeren en wortels, die naast elkander om de kruin van het hoofd van een klein kind worden gewonden; dit dient om het kind tegen ziekten te vrijwaren.

Uitspruitsels van karbouwenblad. Een vroegere medevrouw (maroe) of vijand (II, 205).

O. Karbouwenblad is een plant, die bij aanraking jeukte veroorzaakt.

Een man van kĕmangi. Iemand, die zwak en vreesachtig van aard is (II, 258).

O. Kĕmangi is de naam van een blad, dat bepaaldelijk dient tot lalaban, d. i. hetgeen raauw bij de rijst wordt gegeten.

Een oude oewi. Een oud man, die voor niets meer dienstig is (II, 143).

O. De oewi (obi) is een aardvrucht, die niet lekker is, om te eten, als zij oud is.

Gras en groente. Al wat er uit het plantenrijk op een erf of in een dorp aanwezig is (II, 295).

Met zijn kaf en stoppels. De inhoud van een huis of dorp (II, 297).

O. Deze uitdrukking wordt gebruikt in zinnen als deze: "ik lever u dit huis of dit dorp met zijn kaf en stoppels."

Alsof hij met kĕpòh-olie was gewreven. Iemand, die ruw van zeden is (III, 207).

O. Kĕpòh is de naam van een boom, die in een bosch groeit. Met de olie van dien boom en met de klapper-olie worden de kinderen van de menschen, die in bosschen wonen, ingewreven.

Jonge stengels van den mierikwortel, die ontgaan verwaarloozing. Al wat stellig gebruikt en niet verwaarloosd wordt (III, 363).

O. Deze stengels kunnen worden gebruikt als medicijn. Als voorbeeld voor de toepassing van dit spreekwoord wordt gegeven: een goed of bekwaam man, die tot armoede vervalt, is altijd nog gezien.

Hij is besmeerd met knoflook. Iemand, die beschouwd wordt als een kind: of, die niet meegerekend wordt (III, 387; Vgl. II, 175).

O. Jonge kinderen worden dikwerf met knoflook besmeerd.

Galoegå, bestrooid met tin. Een schoone zaak, die schooner wordt (III, 482).

O. Galoegå is een soort van rooden mergel, waarvan foelie gemaakt wordt, en waarmede wordt getjapt.

Hij smeert zich met poepoer, nadat, of *voordat, hij een buil aan het hoofd heeft.* Menschen, die voorzigtig zijn, nadat, of voordat, zij een ongeluk hebben gekregen (II, 291 en 292).

O. Poepoer dient hier tot zalf; het wordt meestal gebruikt voor blanketsel, dat van rijstmeel is gemaakt.

Dòdòl-pap, die gevallen is in het zand. Een woord, dat een smartelijk gevoel heeft veroorzaakt; ook, een aangename raad, waarbij vrees bestaat, dat hij onaangenaam zal worden uitgevoerd.

O. Dòdòl is de naam van een soort manga.

Hij plant een door den stroom meegesleept plantje. Iemand, die zich laat gelegen liggen aan verwaarloosde menschen, wier ouders braaf of van hooge geboorte waren (I, 74).

Hij heeft de plantjes verloren. Iemand, die geen kinderen heeft, of die ze door den dood heeft verloren (III, 205).

DE MENSCH.

HET MENSCHELIJK LIGCHAAM.

Een dwerg, die grijpt naar de maan, of *naar de sterren,* of *naar den hemel.* Al wat onmogelijk is (II, 107; III, 136, 137).

O. Bijv. een gering persoon streeft naar groote en voorname zaken, die hij toch niet kan bereiken.

Een huidvlak, die behoort weggenomen te worden als zij niet op haar plaats is. Iemand, die twist over een algemeen erkende zaak; ook, een slecht persoon, die in strijd is met zijn brave familie of standgenooten (I, 99).

Hij strekt tot pokken en vlakken. Iemand, die de schande is van zijn familie (II, 180).

O. Bijv. de geheele familie is braaf en hij alleen slecht.

Een dwerg, die mijnwerker is. Iemand, die een gemeen ambacht heeft (II, 110).

Hij is te groot van hoofd en hij heeft te weinig hersenen. Iemand, die te veel voornemens koestert, maar te weinig doordenkt (II, 159).

Hij heeft geen kop en geen hersenen. Iemand, die erg dom is (II, 14).

O. Eigenlijk beteekent het Javaansche woord niet *geen kop,* maar ook *geen hersenen;* het eene woord voor hersenen is het fatsoenlijke, het andere is het grove woord daarvoor.

Hij heeft twee hoofden. Iemand, die twee heeren of meesters heeft (II, 214).

Hij is grijs tot aan de kruin toe. Iemand, die al heel oud is (I, 170).

Een kaal geschoren hoofd, dat met een waaijer wordt afgekoeld.

Aan iemand, die aan niets gebrek heeft, wordt genoegen gedaan; ook, aan iemand, die zich lekker gevoelt, wordt nog meer genoegen verschaft (I, 10).

Hij is onder de kaalhoofdige Chinezen geraakt. Iemand, die bedrogen is (I, 139).

O. De Chinezen dragen gewoonlijk een staart; zoodat een kaalhoofdige Chinees iets ongewoons is en reeds terstond kwade gedachten opwekt.

Hij let op het gelaat en laat de handen los. Iemand, die voornemens is te stelen, let naauwkeurig op het gelaat van den te bestelene, doch steekt zijn handen eerst uit, wanneer de kans schoon is (I, 61).

Hij heeft het gelaat er op gerigt en een hart, dat er naar verlangt. Iemand, die hard naar iets verlangt en het eindelijk krijgt (II, 38).

Hij slaat hem in het aangezigt. Iemand, die een ander schande aandoet in een vergadering (II, 80).

Hij heeft een aangezigt van voetzolen, of *van gevlochten bamboe,* of *van een voetbankje.* Een onbeschaamd mensch (II, 112, 113; III, 141).

Hij slaat het aangezigt. Iemand, die een ander schande aandoet of scheldwoorden toevoegt (II, 329).

Hij heeft twee aangezigten. Iemand, die een dienst heeft, krijgt nog een dienst; ook, een gedachte, die zich niet tot één onderwerp bepaalt (II, 330).

Hij vreest voor het gelaat, maar hij heeft moed bij het achterste. Iemand, die in tegenwoordigheid van het gevaar bevreesd is, maar moed heeft, als het voorbij is (II, 242).

Hij wordt niet getroffen, als er een glad voorhoofd is; ook, *hij wordt niet getroffen door menschen met zalf.* Een wellustig man, die geen vrouw, al is zij niet schoon, afwijst, als zij maar rein is. Het tweede spreekwoord heeft bovendien nog de beteekenis van; iemand, die aan een ander moeijelijkheden vermeerdert (III, 31, 35).

O. In het tweede spreekwoord beteekent het woord *zalf,* volgens den eersten zin, schoonheidszalf, die paars, groen, geel of van een andere kleur kan zijn, en, volgens den tweeden zin, zalf als geneesmiddel, zoodat menschen met zalf moet beteekenen zieke menschen, hetgeen figuurlijk wil zeggen, menschen, die moeijelijkheden ondervinden.

Hij is toevallig geplaagd met oogvuil. Iemand, die kwaad

spreekt van een ander, niet wetende dat hij tegenwoordig is (I, 126).

O. Door het oogvuil is men belet goed te zien.

Hij stoot hem in het oog. Iemand, die een ander overtuigt van, of hem moedwillig stort in een schandelijke zaak in tegenwoordigheid van zijn familie (II, 317).

Hij heeft bedekte oogen. Iemand, die iets ziet, maar er niet op let (II, 339).

Hij, of *zij*, *huwelijkt de oogen uit.* Een man, die gaarne oogjes wisselt met een vrouw; ook, een vrouw, die gaarne oogjes wisselt met een man (II, 410).

Hij heeft een verdubbeld oor. Iemand, die iets weet van hooren zeggen, niet uit zich zelf (II, 117).

Een doof oor, dat van binnen wordt schoongemaakt; ook, *hij maakt een doove hoorende.* Iemand, die nooit naar woorden of raad luisterde, dit eindelijk doet (I, 149; III, 533).

Hij heeft den vorm van een oor. Iemand, die zeer snel vlugt zonder regts of links het hoofd te wenden (III, 305).

Hij heeft een jeukerigen mond. Iemand, die dikwijls kwaad spreekt of uitscheldt (I, 104).

Hoe lang een straat ook is, de mond is nog langer. Hoezeer iemand zijn gedrag, hetzij goed of slecht, verbergt, het wordt toch bekend (I, 223).

Aangeläschte tongen. Gesprekken, die van den een op den ander overgaan (I, 256).

Speeksel, dat weer opgeslikt is. Een belofte, die weer ingetrokken wordt (I, 29).

Hij ruikt naar speeksel. Iemand, die een blijvende vrees in zijn gemoed heeft (I, 347).

Zoo als hij het uitspuwt. Woorden, die in het wilde worden uitgesproken, zóó als zij den mond ontvallen (II, 218).

Hoewel hij den mond digt houdt, lijdt hij aan kwijlen. Iemand, die goed schijnt, maar inwendig slecht is (III, 414).

Hij knarst, maar heeft geen tanden. Iemand, die een krachtigen wil, maar geen middelen tot uitvoering heeft (I, 118).

Hij beoogt de glibberigheid van de lippen. Iemand, die slechts tracht om den buik vol te krijgen en daartoe op allerlei wijzen pocht en praalt (III, 481).

Van een rij lippen blijft slechts een stroohalm over. Iemand, die onderrigt geeft of toespraken houdt en niet geloofd wordt (I, 258).

O. In dit spreekwoord, even als in meer, zal wel de klank of rijm, evenveel als de zin, gegolden hebben, het luidt: *lambé satoemang kari samĕrang.*

Het rood van de lippen. Vleitaal (III, 94 en 95).

Hij verkoopt zijn stem. Iemand, die zijn stem doet hooren, om lof te verwerven (II, 25).

Hij moge de borst tot voeten en de kin tot stok gebruiken. Iemand, die op verren afstand werkzaamheden te verrigten heeft; hij zou er zelfs op de borst heenkruipen wegens de noodzakelijkheid van het werk (I, 220).

Hij heeft een borst, die gereed is. Iemand, die praatjes overbrengt van den eenen kant naar den andere (I, 282).

Hij bespant hem de borst. Iemand, die een ander minacht (I, 408).

Hij houwt in het ronde met zijn armen. Iemand, die praalt en pocht op zijn groote kracht (I, 305).

Zijn er uitgestrekte handen, dan wijkt hij uit. Iemand, die moeijelijkheden en hinderpalen ontwijkt (I, 17).

Hij heeft korte en kromme armen en beenen. Iemand, die heel oud is (I, 96).

Het vastgebondene, dat uit de hand glijdt. Een besluit, dat al genomen is, maar niet spoedig wordt uitgevoerd, en eindelijk veronachtzaamd wordt (III, 400).

Hij geeft oorvegen met geleende handen. Iemand, die een ander door middel van een derden persoon kwaad doet (I, 88).

Hij zoekt met de palm van de hand. Iemand, die zonder gereedschappen een ambacht uitoefent (II, 372).

Bij het verkrijgen door middel van den pink zal het aangenomen worden met den duim. Iemand, die pas op zijn vraag iets verkregen heeft, wordt daarom door een ander gevraagd (II, 35).

Zooveel als een zwarte nagel. Al wat zeer weinig is (II, 219).

O. Het spreekwoord zou eigenlijk moeten luiden: zooveel als de zwarte streep boven aan den nagel.

Een paar vingers en een hand vol. De hoeveelheid van iemand, die iets geeft; ook, bij een verdeeling den een boven den ander de voorkeur geven, den een weinig (een paar vingers vol), den ander veel (een hand vol) (II, 235).

O. Met een paar vingers (djimpit) worden bedoeld de duim, wijsvinger en middelste vinger; met een handvol (kòdjòng) wordt de handpalm bedekt.

Hij, of *zij*, *huwelijkt de ellebogen uit.* Een man, die gaarne tegen vrouwen, ook, een vrouw, die gaarne tegen mannen leunt (II, 409).

Een vijand, die in den oksel zit. Een kwaadwillig lid van de familie, dat, wonende in hetzelfde huis, kwade bedoelingen heeft (I, 226).

Hij overschrijdt de schouders. Iemand, die zich buiten zijn Hoofd om tot de hooge overheid wendt (II, 421).

Een krom hart, dat een vlam krijgt. Iemand, die booze gedachten heeft en een middel krijgt, om ze uit te voeren (III, 57).

O. Ook hier heeft de klank zeker veel gedaan, om het spreekwoord te doen luiden: ati béngkong ólèh ontjong.

Hij of *zij ruikt het hart.* Een man, die op een vrouw, of, een vrouw, die op een man, een goed oog heeft (II, 353).

Hij gelijkt beenderen en darmen. Iemand, die een loszinnig en een hardnekkig karakter heeft; in het eene geval is hij tot alles te krijgen, in het andere kan hij niet gebogen worden (I, 55).

Hij heeft een dikken buik en is blind. Iemand, die veel houdt van eten en slapen (I, 379).

Hij heeft een inzakkenden buik. Iemand, die veel houdt van eten en nooit verzadigd is (II, 247).

Hij heeft geen lendenen en geen sleep. Iemand, die heel arm is (III, 30).

O. Het woord igå, dat hier door lendenen is vertaald, beteekent eigenlijk een plaats digt bij de lendenen, waar de krissen worden gestoken; koentjå, hier door sleep vertaald, dient tot beeld voor het aanhebben van een bĕbĕd. De zin van dit spreekwoord is: iemand, die geen behoorlijk kleed (bĕbĕd) en geen kris heeft.

Hij verwt zijn drek. Iemand, die veel van lekker eten houdt (II, 346).

Hij doet een uitval met een haak, neemt den aars tot leidsel en drek tot zweep. Iemand, die een onbehoorlijken uitval doet en de menschen tot zwijgen brengt, doch zonder dat zijn uitval eenig nut heeft (II, 101).

Hij, of *zij*, *houdt den aars op de hand.* Iemand, die de betrekking van echtgenoot, familie of vrienden beschermt, om die voor hen te bewaren (III, 407).

O. Bijv. een vrouw van een mantri doet haar best bij zijn

superieuren, om haar echtgenoot in die betrekking te handhaven. Het op de hand houden is het beeld van bescherming en de aars dat van ambt, hetwelk in het Javaansch eigenlijk *bezitting* beteekent.

Hij gelijkt een veest. Iemand, die veel belooft, waarvan niets uitkomt; ook, iemand, die leugens vertelt (I, 67.)

Hij maakt de billen open. Iemand, die beschamende geheimen openbaart (II, 51).

Hij bedekt de knieën; of, *hij zet de knieën ikĕts*, of, *kopjah's op.* Iemand, die zijn kinderen en familie bij hun hoogeren bevoordeelt en slechte handelingen bedekt (II, 79, 413, 424).

O. Ikĕt is de hoofddoek, dien de Javanen dragen voor een tulband; kopjah, ng., koeloek, kr. is de muts, die de ambtenaren in dienst en voorname personen bij plegtige gelegenheden dragen.

Een kreupele, die de wereld, of *de aarde, rondloopt.* Iemand, die geen stap doet en toch tracht een groot bestuur uit te oefenen (II, 270, 271).

Hij maakt hem beschaamd door den onbesneden penis terug te schuiven. Iemand, die een beschaamde schande aandoet (III, 539).

Hij trapt met de voeten en tikt met de omgekeerde vingers. Iemand, die iets aan een ander ongemerkt mededeelt (II, 265).

Hij is bevreesd voor zijn eigen schaduw. Iemand, die een slechte inborst heeft en beducht is, om algemeen bekend te worden, zoodat hij altijd bezorgd is (I, 244).

Bloed in een tjoepoe en beenderen in een tjandi. Doodslag en verwonding (I, 358).

O. Tjoepoe is een kopje met deksel; tjandi is de naam van den steen, waaruit in de tijden van Boedå die plaatsen werden gebouwd, waarin de asch van verbrande lijken werd bewaard.

Zij hoopen, of *stapelen, beenderen op.* Een spreekwijs voor bésans, die door hun kinders als het ware beenderen vereenigen (I, 431; II, 72).

Opeengehoopte beenderen. Twee kinderen, die op denzelfden dag uitgehuwelijkt zijn (II, 388).

Hij geeft een reep vleesch in bewaring. Iemand, die zijn dochter uithuwelijkt (II, 78).

Loopende lijken. Menschen, die alleen op reis zijn (II, 350; III, 416).

O. Deze spreekwoorden, en de volgende, wijzen op de groote onveiligheid van de wegen op Java in vroegere tijden.

Sprekende lijken. Twee menschen, die een verren en gevaarlijken weg begaan (II, 391; III, 516).

Wat een lijk naar het graf brengt. Al wat onheilspellend is. Menschen, die slechts met hun drieën een gevaarlijken en verren weg begaan (II, 369; III, 480).

O. Het wordt ook gebruikt van een onheilspellend meteoor en van woningen, die op een onheilspellende wijs gebouwd zijn.

BLOEDVERWANTSCHAP.

Hij ruikt naar vel en vleesch. Iemand, die tot de familie behoort (II, 354).

Zij, hij, of *hij ruikt niet naar een vrouw, man* of *jongen.* Een vrouw, man of jongen, die zich gedragen als een man, vrouw of volwassene (III, 47, 48 en 49).

Laten zij de kleedjes ophalen tot de vrouwen toe. Een spreekwijze van bluffers, om te kennen te geven, dat zij niet bang zijn, al komen alle menschen, zelfs met de vrouwen, tegen hen op (III, 132).

Het ophalen van de kleedjes (tjawĕt) geschiedt door mannen, als zij iets gaan doen, dat moeijelijk wordt gerekend, bijv. klimmen, hard loopen, vechten.

Een weduwe met den klos van het spinnewiel (kisi). Een weduwe, die zoons heeft (III, 143).

O. Het beeld in dit spreekwoord is een spinnewiel (de weduwe), dat een spoel (zoon) heeft. Zulk een weduwe wordt in de heerendiensten meegerekend.

Een leege weduwe. Een weduwe, die geen kinderen heeft (III, 144).

O. Leege (gaboeg) is eigenlijk toepasselijk op rijstaren.

Hij ontgint de kawah. Iemand, die zijn oudste kind uithuwelijkt (III, 515).

O. Kawah is het water, dat bij de geboorte van een kind voor den dag komt. Het spreekwoord beteekent dus uithuwelijken degeen, die het eerst dat water heeft doen verschijnen,

Hij laat een kind achter op den rand van een rustbed, ook, *in een wieg.* Iemand, die beducht is voor zijn familie, die in verlegenheid is, of voor elke gepasseerde zaak (II, 85, 86).

O. Als voorbeeld wordt genoemd iemand, die bezig is met vaten te wasschen en intusschen water gaat halen, zoodat hij beducht is dat in dien tusschentijd een kip het omstooten zal.

Een kind van gister avond. Een zwak en krachteloos mensch (II, 383).

Iemand, die veel kinderen heeft en beschermelingen zoekt. Iemand, die al werk heeft en nog werk zoekt (II, 174).

Het kind beweegt zich en de vader raakt gescheurd. Menschen, die moeijelijkheden ondervinden door de vergrijpen van hun kinderen (II, 2).

O. Ook hier zal de rijm veel gedaan hebben, om het spreekwoord te doen luiden: anak mólah, båpå kapradah.

De vader raakt afgebroken en het kind wordt in beweging gebragt. Een kind, dat verantwoordelijk is voor de zaak van zijn overleden vader (II, 389).

Een vrouw, die heeft een gebroken kom. Een vrouw, waarmee de man doen kan wat hij wil (II, 249).

O. De zin van dit spreekwoord moet zijn: een vrouw, die beschouwd wordt als een gebroken kom, welke kan worden gebruikt of weggeworpen, zoo als men goed vindt.

Het is een zeer ongepaste tijd voor zwangere vrouwen, om oorbellen te dragen. Al wat veel te laat is (II, 141).

O. De Javaansche vrouwen dragen geen oorbellen, als zij zwanger en als zij oud zijn.

Opgesierde grootmoeders. Oude zaken, die vernieuwd zijn; ook, slechte zaken, die verbeterd zijn (II, 71).

O. Als voorbeeld wordt genoemd een beschadigde wagen, die geverwd is, maar die niet gerepareerd is.

Een broeder, aan wien een geheim wordt toevertrouwd. Menschen, die met elkander bevriend zijn, doch zich niet voorzigtig jegens elkander gedragen (II, 222).

O. Het toevertrouwen schijnt hier tot beeld van geringe voorzigtigheid te dienen.

Bloedverwanten van hetzelfde bamboezen mes. Bloedverwanten van dezelfde vader en moeder (II, 134).

O. Het hier bedoelde bamboezen mes (wĕlat) is dat, waarmede de navelstreng wordt afgesneden en dus dient om dezelfde verwantschap te beteekenen door het gebruik van hetzelfde mes.

Alleen maar als er schitterende bloedverwanten zijn, heeft hij de oogen goed open; ook, *schitterende bloedverwanten.* Iemand, die zich niet bekommert om zijn arme bloedverwanten en alleen maar met de rijken omgaat (III, 177; II, 133).

Meegesleepte bloedverwanten. Bloedverwanten door aanhuwelijking; wij zeggen aanverwanten (III, 178).

Het zijn geen bloedverwanten uit de nederdalende of zijlinie, maar als de een sterft, dan gaat de ander mee verloren. Een wijze van spreken, om man en vrouw uit te drukken (III, 232).

FUNCTIËN EN TOESTANDEN VAN HET LIGCHAAM.

De hoofdschudder en de hoofdknikker. Menschen, die elkander iets mededeelen, doch waarvan de een veinst niet te weten of niet te willen (I, 241; vgl. I, 174).

O. Als voorbeeld van dit spreekwoord wordt genoemd; twee menschen deelen elkander mee, om gemeenschappelijk een anders goed aan te vallen, doch de een geeft den schijn, alsof hij niet mee wil doen, maar hij helpt indedaad in die voornemens.

Hij stoot zijn voeten op een effen weg en zijn hoofd in de lucht. Iemand, die op een veilige plaats ongelukken ondervindt (I, 132).

Hij botst en stoot het hoofd. Iemand, die te haastig iets volbrengt; ook, iemand, die met iets bezig is, heeft midden in geen geld meer voor de kosten (II, 83).

Hij draagt een klinkenden vijzel op het hoofd. Iemand, die vermaardheid erlangt zonder er uitgaven voor te doen (II, 323).

Hij staat stil en wendt het hoofd. Iemand, die bij het volbrengen van een zaak bezwaren ondervindt en slechts nu en dan er mee voortgaat (III, 421).

Hij verandert van gezigt. Iemand, die in dienst is en een andere dienst zoekt (I, 322; II, 344).

Hij doet de oogen digt en open. Iemand, die een bezorgd gemoed heeft (III, 425).

O. Het beeld is ontleend aan iemand, die uit bezorgdheid niet rustig slaapt.

Hij ziet en keert het hoofd om. Iemand, die aanhoudend naar iets ziet en er verlangen naar krijgt (II, 345).

Hij maakt zienden blind. Iemand, die iets onbeschroomd doet, in de gedachte dat het niemand merkt of vermoedt (III, 423).

Hij maakt blinden ziende. Iemand, die een ander, onbekend met een zaak of raad, daarmee bekend maakt (III, 445, 544).

Daarbij kan men niet naar boven zitten te kijken. Iets, dat niet verrigt kan worden, terwijl men veinst het niet te kennen (III, 37).

Hij staart in de zon. Een gering persoon, die zich verzet tegen een voornaam heer (II, 275).

Hij smijt en veinst bijziende te zijn. Iemand, die een ander snood of listig behandelt en veinst er niets van te weten (I, 69).

Hij blikt en het is te laat. Elk werk, dat langzaam voortgaat (I, 159).

O. Bijv. een gescheurde muur, waaraan in lang niets is gedaan, stort in, als men er mee wil beginnen.

Hij wordt rood en blaauw. Iemand, die geen raad weet (I, 434).

O. De radeloosheid bedaart bij de roode en neemt toe met de blaauwe kleur.

Hij slaapt en wordt afgekoeld met een waaijer. Iemand, die zich lekker gevoelt en door geen bezwaren wordt gekweld (I, 187).

Hij dut en krijgt een kĕtoek. Iemand, die zich lekker gevoelt, of, die geen moeijelijkheden te verduren heeft, ondervindt bovendien geluk (II, 402).

O. Kĕtoek is de naam van een kleine gong.

Hij dut vóór het vuur. Iemand, die achteloos is ten aanzien van den lof der menschen, niet merkende, dat hem dit moeijelijkheden zal veroorzaken (III, 524).

O. Hij, die vóór het vuur zit, zal zich bij den minsten misslag branden.

Een stut voor het wakker zijn. Al wat dient om 's nachts den slaap uit de oogen te houden (III, 134).

O. Voorbeelden; boeken lezen, verhalen opzeggen, kaartspelen.

Hij kan den neus nog niet snuiten. Iemand, die beschouwd wordt als een onnoozel kind (II, 176).

Hij fluistert en roept hardop. Iemand, die iets geheim wil houden, maar het zonder voorzigtigheid doet, zoodat het aan zijn uiterlijk te merken is en zijn geheim uitlekt (I, 386).

Terwijl hij gaapt, wordt hem hard toegeschreeuwd. Iemand, die plotseling met iets overvallen wordt (II, 189).

Terwijl hij den mond openzet, wordt hem het eten er in gestopt. Iemand, aan wien te eten wordt gegeven tot verzadigens toe (III, 218).

Een gezegde van passerlui. Een praatje, waarvan men den oorsprong niet kent (II, 40).

Hij babbelt en staat klaar. Iemand, die een bevel weerstreeft, maar inderdaad gereed is, om het uit te voeren (I, 95).

Hij zwijgt en heeft wormstekige gebreken. Iemand, die uitwendig braaf schijnt, maar slecht is van binnen (I, 296).

Hij slaat een hap af; of, *hij slaat etenden met de vlakke hand.* Iemand, die teleurstelling veroorzaakt aan dengeen, die iets gekregen heeft of die zich verheugt (I, 82 en 87).

Een lachpartij wordt een weenpartij. Een zaak, die in haar loop omkeert en dan moeijelijkheden veroorzaakt (I, 367).

Hij heeft een kleed van kadoet aan, hij kaauwt geen sirih en rookt niet. Iemand, die zeer lijdt aan zwakte (II, 381).

O. Kadoet is een uit boomschors geweven groene stof, die onder anderen tot kleeding van de armen dient.

Hij spoog zijn pépé-drank uit. Iemand, die wegens uitputting van krachten bij het ondervinden van moeijelijkheden zijn handen niet kan uitstrekken (II, 337).

O. Het geneesmiddel pépé wordt aan kleine kinderen gegeven, omdat de Javaansche doekoens gelooven, dat het kind daardoor krachtig zal worden.

Hij knarst op de tanden (watertandt?) over sirih. Iemand, die veel van iets houdt en daarover de tanden knarst (daarvan watertandt) (II, 365).

O. Als voorbeeld wordt vermeld iemand, die, jonge en gele sirih ziende, ze wil kaauwen.

Hij koopt berigten op en verkoopt het gehoorde. Iemand, die bij zijn afwezige familie naar berigten verneemt (I, 137).

Hoezeer het ook stinkt, het wordt met beide handen bij elkander geschraapt. Iemand, die iets verlangt, maar geen middelen heeft, om het te krijgen, en hij zich van ongeoorloofde en slechte middelen maar bedient (I, 115).

Hij wordt met de nagels geknepen en men volgt. Een lid van de familie ondervindt moeijelijkheden en de meeste familieleden ondervinden hetzelfde (I, 275).

O. Het gewone beeld voor familie is vel en vleesch.

Hij klopt in de handen, maar legt er niets bij. Iemand, die iets verrigt, maar geen uitgaven daarvoor betaalt (I, 148).

Hij grijpt naar het luchtruim, of *naar het hooge.* Al wat onmogelijk is (II, 65 en 66).

O. Bijv. een gering persoon streeft naar voorname zaken, die onbereikbaar zijn.

Hij grijpt mis. Iemand, die een ander ten onregte beschuldigt (II, 67, cf. II, 70).

Hij draagt beleefdheid op de handen. Iemand, die een ander lekker maakt, doch met onwaarheden (I, 295).

Hij klopt niet met de knokkels en tikt niet met de vingers. Iemand, die iets doet zonder daarvan berigt te geven aan hen, die dit van hem behoorden te weten (II, 17).

Hij legt de armen kruiselings over de borst en wenkt met de handen. Iemand, die voornemens is op te houden met zijn slechte handelingen, doch er zich toch weer heen wendt (II, 234).

O. Bijv. een opiumschuiver wil ophouden te schuiven, doch hij ziet anderen daarmede bezig en begint dan weer.

Hij doet op den buik, hij doet op den rug liggen. Menschen, die twee malen bésan's van elkander worden; ten eerste door hun dochter, ten tweede door hun zoon (II, 420).

Hij doet zijn gevoeg niet. Een zwak en krachteloos man (III, 31—41).

O. Er worden vier, alle gemeene, woorden genoemd voor dezelfde zaak in deze vier spreekwoorden.

Hij doet een kleine boodschap en verschuilt zich achter een sådå. Iemand, die voornemens is met zijn slechte handelingen op te houden, maar dit op een ongeschikte wijs doet (I, 425).

O. Sådå is de steel of rib van een kokosblad. Dit spreekwoord wordt toegepast op opiumschuivers, die ophouden met schuiven, doch altijd nog gaarne met opiumschuivers omgaan.

Hij gaat zitten op een uitgespreide mat. Iemand, die woont op een allezins geschikte plaats, waar geen moeijelijkheden worden ondervonden; ook, iemand, die in een ambt opvolgt zonder de minste verandering (I, 417).

Hij is met de voeten in een kuil geraakt. Iemand, die iets verhaalt aan dengeen, die het reeds wist; ook, iemand, die betrapt wordt op zijn woorden (I, 162).

Hij schopt hem met de hielen, terwijl hij met hem bevriend was. Iemand, die eerst een ander helpt en later zijn vijand wordt (I, 181).

O. Bijv. Iemand hoort een ander kwaad spreken van een derde en doet met hem mee, doch later vertelt hij het aan dengeen, van wien kwaad is gesproken.

Hij dwaalt af van den weg en stoot de voeten aan een paal. Al wat verhindering en gevaar veroorzaakt (II, 215).

Hij stoot de voeten tegen een paal, of, *tegen een mahédjan.* Elke handeling, die verhinderd wordt door den dood van een lid der familie, of, door moeijelijkheden (III, 187 en 188).

O. Mahédjan is de naam van een grafteeken, bijv. van twee palen, die het graf van een man aanwijzen, als zij puntig, en van een vrouw, als zij stomp zijn.

Het waart rond. Iemand, uit wiens vreemde handelingen en ongewone manieren men kan opmaken, dat hij krankzinnig wordt (II, 351).

O. In dit spreekwoord wordt gesproken van het verstand.

Een verwaande, die niet gestut wordt, of, *die geen erfenis krijgt.* Een verwaand mensch, die zijn verlangen niet bereikt (III, 358, 359).

Een verwaande, die zich verstuikt heeft. Een verwaand mensch, die een ongeluk ondervindt (III, 360).

Hij danst op den rand van een afgrond. Aan dit spreekwoord worden drie beteekenissen toegekend: 1°. Iemand, die bewijst weldaden aan dengeen, die veraf woont. 2°. Iemand, die een gevaarlijk waagwerk onderneemt, en 3°. Iemand, die geeft iets, waardoor hij zich waarschijnlijk een ongeluk berokkent (I, 216).

Iemand, die op zijn gemak leeft, zoekt beschermelingen. Iemand, die zich lekker gevoelt, zoekt groote moeijelijkheden (I, 260).

Hij heeft medelijden en eindelijk sterft hij. Iemand, die weldoet aan een ander, voor wie uit die weldaad een ongeluk voortvloeit; ook, iemand, die zich vergist in zijn medelijden (I, 249).

Hij zwemt en sterft aan den oever; of, *hij zwemt in 't midden, doch sterft aan den oever.* Al wat verrigt, maar niet afgedaan werd (I, 420; II, 422).

Hij zwemt in de wolken. Iemand, die ongemerkt het gebied van den vijand kan betreden; ook, iets volvoeren kan met fijne, onmerkbare streken (I, 421).

Hij koopt ziekte op, of, *neemt voorschot op ziekte, en bespoedigt den dood.* Iemand, die zich in het verderf of ongeluk stort (I, 228, 230; II, 430).

Een doode, die niet bedekt is met aarde. Een arm en ellendig man (II, 250).

Een doode, die herleeft. Een arm man, die ten laatste vermogen krijgt (II, 251).